

سلسی نی پٹ تہ پو لی تا کبند، تنکین، تا ک۔ 21، سال۔ 2020

بلوچی ءدر کسہی لبزانک ء گالبند

طاہر حکیم بلوچ

اسٹنٹ پروفیسر، آئی بی ایل سی، یونیورسٹی آف تربت

محمد صادق صبا

اسٹنٹ پروفیسر، آئی بی ایل سی، یونیورسٹی آف تربت

Abstract:

The need for new literary terminologies in Balochi language was deeply felt with the beginning of modern Balochi Literature around 1950s. With this, the question of new terms was brought to light.

Non-fiction is one the most significant parts of prose. In Balochi Literature, the journey of non-fiction began with literary genres like travelogue, letter writing, and many others like humor and satires. With all these new forms of literature, some new terms and words came forth. Likewise, Balochi non-fiction has its own unique terms which the writers express their feelings, thoughts and emotions.

This paper is an attempt of invoke a critical analysis on the use of these new terms in modern Balochi non-fiction.

ڈلگس لبز: در کسہی لبزانک، گالبند، گالبند زانتی، رداکی لبزانک، ٹرمینو گرائی، پوکاری

زبان در شان ء یک اہمیں وسیلہ یے زانگ بیت کہ چہ ہمیشی ء مک ء بنی آدم ء ایدگہ سہ دارانی نیام ء یک پرک ء لیکرے گیشنگ بیت ء بنی آدم ء راجیوان ناطق گویشنگ بیت کہ آوتی زبان ء وسیلہ ء در شان ء رسانک ء یک انجیں زکت ء ہاٹی یے داریت کہ آدگہ ہج سہ دار ء گورا نیست انت۔ بلکہیں زبان آئی ء ہاساچشت، لوٹ ء دودمان ء ہا عکس انت کہ چہ آئی ء مک ء بنی آدم ء تیوگیس ذہنی، فکری، ربیدگی ء دودمانی دیمروئی گندگ ء پیش دارگ بیت، پیشکا زبان ء دیمروئی بنی آدم ء چند ء دیمروئی ء ہمرائی ء آئی ء ربیدگ ء دودمان ء ہم دیمروئی انت، پہ زبان ء در شان ء ودینگ ء گین کنگ ء گالبنڈ (Term) ء ارزشت مارگ ء دیمارگ بوتگ دانکہ زبان در شان ء ذرا نگا ز داوتی لسانی بود ء توان ء داشت بہ کنت۔

انچو کہ زبان ردومی عمل (ارتقائی عمل) ء برورد زانگ بیت تہ ہے پیمہا گالبنڈ سازگ ء جوڑ کنگ ء کار ہم ردومی عملے بہر انت کہ چہ دور ء زمان ء تر ء مانتران رنگ ء گوناپ، سان ء اسر زوران ء وتی سفر ء دیمہا بارت ء وت ء راگوں دیمروئی ء سفر ء ہمگام کنت ء ہمک وڑیں سر حال ء بن گپ ء بابت ء وتی تہا شاہ بیٹی ء شاہیگانی کارایت۔

پہ زبان ء در شان ء لبز ء ترکیب، گال ء گالبنڈ چہ درستان اہمیں ء ہنکی کردے پیش دار انت، اگاں گال ء گالبنڈ مہ بنت تہ پہ رسانک ء در شان ء یامانا ء مطلب ء آد اکنگ ء بازیں اژاند ء مشکلاتے ودی بیت، خاص کن ہما و ہد ء کہ و ہدے یک ساچشتے ء رامان دگہ زبانے ء رجانک کنگ بہ بیت، پیمیشکا ماں ہمک زبان ء پہ زانشتی دیمروئی ء گالبنڈ ساچی ء اسک باز ارزشت دینگ بوتگ ء ایشی ء رازانشتی ردانک ء یک اہمیں لوٹے گویشنگ بوتگ :

،، علمی نثر کی قطعیت میں مزید پختگی پیدا کرنے کے لئے اصطلاحات کی ضرورت محسوس ہوتی ہے تاکہ حقائق، کوائف اور معلومات کے درست ترین اور براہ راست ابلاغ میں کسی طرح کی رکاوٹ

گوں و تانوکیں لبز ء گالبنانی حیڑہ ء باوست ہم دیما آکورت۔ شاعری ء گالبنانی صہرائی ء فکشن، شرگداری ء ایدگہ لبز انکی ء رداکی گالبنانی گزر سک مارگ بوت۔ اے نیمگا خاصیں دگوش گور کنگ بوت۔

در کسہی لبز انک (Non-Fiction) کہ رداکی لبز انک ء یک اہمیں تک ء مزنیں بہرے کہ ایشی ء تہاریزمانک (Light Essay)، چہرانک (Pen Portrait) تثن ء بچکند، زند نامہ (Biography)، و ت نیشتنیں زند نامہ (Autobiography) سفر نامہ، کالم، رودپتر (Diary) گوشتن، چہشانک، نیشتانک، مقالہ ء ایدگہ ہوار انت۔ ماں بلوچی ء ایشی ء بندات ہم ماں پنجاہ ء دہک ء گوں نوکیں تاکاری ء سفر نامہ، تثن ء بچکند، نمدی نویسی، ء ایدگہ تہرانی صورت ء بوت بلے اے نیمگ ء یک خاصیں ء دلجمیں دگوشے دینگ نہ بوت پمیشکا در کسہی لبز انک ء چو شاعری یاردانکی تہر آزمانک ء وڑا دیروئی کت نہ کت ء ایشی ء گام ء رواج سست گندگ ء آتک انت:

”بلوچی ء در کسہی لبز انک ء بندات گوں تاکاری ء لبز انکی چست ء ایر ء جنراں گوں بندوک انت بلے ایشی ء اے پتاد سال ء سفر ء تہا آوڑا کہ دیروئی کنگی ات آ رنگ ء داب ء دیروئی کت نہ کنگ۔ اے بہر ڈالچاری ء آماج بوتگ ء خاصیں دگوشے اے نیمگ ء گور کنگ نہ بوتگ کہ آپہ زبان ء رداک ہر دوکانی دیروئی ء آرزشت مند انت۔ ہمے سوب انت کہ ماں بلوچی ء در کسہی لبز انک ء ربیت محکم ء توانا بوہگ ء بدل ء سک نزور ء لاگر گندگ ء کیت انت بلکیں ایشی ء باز انچیں تہر ہست کہ انگت ء نبیسنگ نہ بوتگ انت چوشکہ رودپتر (ڈاڑی) ”بانیو گرانی“ بازیں تہرانی نبیسنگ ء کار ہم لہنتیں سالانی تہا بنا کنگ بوتگ“ (طاہر حکیم بلوچ، 2019)

(22,23:

اکیڈمی آئی ذمہ واری انت۔ پولکار ۽ چہ وتی نیمگ ۽ یک راہ یے پیش داشتگ کہ ہمے راہ در کسہی لبز انک ۽ گالبنڈانی سازگ راہ بوت کنت۔

چوناہاء بلوچی ۽ در کسہی لبز انک ۽ اولی کتاب صباد شتتاری ۽ ”بے تواری ۽ دریا“ انت کہ 2002ء چہ سید ریفرنس کتابجاہ کراچی ۽ نیمگا چاپ ۽ شنگ بوتگ۔ اے کتاب سے بہر ۽ انت کہ ایشی ۽ تہا صباد شتتاری ۽ نبشتگیں شو نگال، کالم ۽ ریزمانک ہوار انت، اے کتاب ۽ تہا آئی ۽ چہ اردو ۽ اداریہ ۽ ”شو نگال“، چہ انگریزی ۽ Column ۽ ”کالم“ ۽ اردو ۽ انشائیہ ۽ ”انشائیہ“ ۽ گالبنڈ کارمرز کنگ انت (دشتتاری، صبا، 2002: 8،9) چوشکہ اے در کسہی لبز انک ۽ جتا جتائیں تہر انت آئی ۽ تکنیک ۽ ازم ۽ بابت ۽ نہ انت پیشکا اے آرداء ”در کسہی لبز انک“ ہما اولی کتاب اولی کتاب انت کہ ایشی ۽ ازم ۽ تکنیک یار ہبند ۽ بابت ۽ نبسینگ بوتگ۔

اے بن گپ ۽ بابت ۽ دومی کتاب شرف شاد ۽ ”لبز انک، در کسہی لبز انک ۽ شمر“ (2017) انت کہ ایشی ۽ سے بہر انت ۽ دومی بہر بلوچی در کسہی لبز انک ۽ بابت ۽ انت کہ ایشی ۽ تہا سفر نامہ، ریزمانک ۽ چہر انک (خاکہ نویسی) ۽ بابت ۽ پولکاری نبشتانک ہوار انت، کہ اے نبشتانکانی تہا ہم پولکار ۽ ہر کجا کہ ضرورت بوتگ چہ وت ۽ نوکیں گالبنڈ جوڑ کنگ یا کارمرز کنگ چوشکہ چہ ”خاکہ“ ۽ ”چہر انک“ ۽ گالبنڈ انت، کہ اے یک نوکیں گالبنڈے زانگ بیت، ۽ پولکار ۽ چہ ”چہرگ“ ۽ لبز ۽ زرتگ کہ ذروشتم ۽ شبنگ ۽ ماناء دنت۔ (دشتی، جان محمد، 2017: 506) ہمے پیماہ مشاہدہ (Observation) ۽ ”دیدانک“ ۽ گالبنڈ کارمرز کنگ۔ (شاد، 2017: 187) کہ ایشی ۽ راجہ ”نک“ ۽ لاحقہ، پدوند ۽ چہ جوڑ کنگ ۽۔

در کسہی لبز انک ۽ بابت ۽ سہمی اہمیں کار کہ داں اے وھد ۽ اولی کار زانگ بیت آ ”ازم کولواہ“ ۽ در کسہی لبز انک (2019) ۽ خاصیں تاک انت، کہ اے کلئیں تاک ہمے بن گپ ۽ بابت ۽ انت، کہ ایشی ۽ تہا در کسہی لبز انک ۽ بلوچی در کسہی لبز انک ۽ ازم، تکنیک ۽ ربیت ۽ بابت ۽ خاصیں ۽ اہمیں نبشتانک ہوار

انت۔ ایسی سیاہگ ۽ ساچنٹانی تہا ہم بازیں نوکیں گال ۽ گالبنڈے کارمرزکنگ بوتگ چوشنک طاہر حکیم بلوچ ۽ شرف شاد ۽ پھ انگریزی ۽ گالبنڈ Creative non-fiction ۽ ساچنٹی درکسہ لبزانک ۽ گالبنڈ کارمرزکنگ۔ (طاہر حکیم، شرف شاد، 2019: 17، 33)

بلوچی ۽ درکسہ لبزانک ۽ تہرانی بابت ۽ سفرنامہ، ریزمانک، کالم، تترن ۽ پکنڈ ۽ بن گپانی سر ایم فل ۽ تک ۽ پوکاری Thesis ہم نبشتہ کنگ بوتگ چوشنک چہ بلوچستان یونیورسٹی ۽ شعبہ بلوچی ۽ مجاہد بلوچ ۽ ”بلوچی زبان ۽ سفرنامہ نویسی ۽ نگدی وانشت ۽ سرحال“ (2016) ۽ وتی مقالہ سرحال کنگ۔ ہمے پپاماں یونیورسٹی آف تربت ۽ بابل بلوچ ۽ ”ریزمانک ۽ ازم ۽ بلوچی زیرمانک ۽ ربیت“ ۽ سرحال ۽ وتی تھیسز نبشتہ کنگ۔ چہ یونیورسٹی آف تربت ۽ پیرجان نعیم وتی ایم فل ۽ ”بلوچی ۽ کالم نویسی ۽ ربیت“ ۽ سرحال کنگ ۽ انت۔ وھدیکہ یک دگہ ایم فل اسکالرے امتیاز کریم ۽ پھ وتی ایم فل تھیسز ”بلوچی ۽ تترن ۽ پکنڈ نویسی ۽ ربیت“ (2019) ۽ بابت ۽ بن گپ کچین کنگ۔

اے تھیسزانی تہا ہم درکسہ لبزانک ۽ ہمے تہرانی بازیں گال ۽ گالبنڈے کارمرزکنگ بوتگ چوشنک اے تھیسز انگت ۽ کتابی ذروشم ۽ چاپ نہ بوتگ انت ۽ بازینے نبیسگ ۽ پروسسز انت پیمیشکا ایشانی گالبنڈ دیمانگ انت۔

اے بنٹانک ۽ تہا ایوکا اے آرداد ۽ ”درکسہ لبزانک“ (2016) شرف شاد ۽ ”لبزانک، درکسہ لبزانک ۽ شعر“ (2017) ۽ تاکنڈ ”ازم کولواہ“ (2019) ۽ درکسہ لبزانک ۽ تاکنک ۽ ہماگال ۽ گالبنڈ کہ کارمرزکنگ بوتگ انت آھان ۽ چنگ ۽ نزاگ ۽ رد ۽ بند دیگ بوتگ کہ جہل ۽ آھانی یک لڑے دیما آرگ بوھگانٹ۔ بوت کنت بازیں گالبنڈے پشت ہم بہ کپ ایت۔

اے Terminography ۽ مستریں مول ۽ مراد ہمے گال ۽ گالبنڈانی بابت ۽ چار ۽ تپاس کنگ، ایشان ۽ گیشنگ یادو بر تراشگ ۽ اصل گالبنڈان ۽ اسٹینڈر انزڈکنگ ۽ رواج دیگ انت، دانکہ ردیں گالبنڈ

بلوچی ء در کتہی لبز انک ء گالبد ء طہر حکیم بلوچ ء دگہ

انی راہ دارگ بہ بیت ء گیتینگیں گالبد بلوچی لبز بلد ء ہوار کنگ بہ بنت۔ اگاں اے گیتینگ ء تپاسگ مہ بنت ء ماں لبز بلد ء ہوار کنگ مہ بنت تہ اے زبان ء بنی ڈب ء ہوار بوہگ ء آئی ء بہر بوہگا پشت کپ آنت۔ اے گالبد ان ء چارگ ء تپاس ء پد گیتینگ ء لبز بلد ء ذریعہ ء پہازگ بوت کنت، اگاں دیبتر ایشان ء جتائیں لبز بلدے ء شکل ء چاپ کنگ بہ بیت تہ ہم ایشانی مز نہیں ارزشتے بیت۔

در کتہی لبز انک ء گالبد انی لڑ

Terminography

آ-۱

انگریزی	اُردو	بلوچی
Art	فن	اِزم
Unity of impression	وحدت تاثر	اسر ء یکتلی
Conclusion- End	نتیجہ، اختتام	آسر

ب

Concept	تصوّر	بُن حیال
Imagery	پیکر سازی، سراپا سازی	بالا دونویسی

پ

Back ground	پس منظر	پدند ارگ
Preface	دیباچہ، پیش لفظ	پیشگال

سالین پٹ تپولی تاکبند، سنگین، تاک۔ 21، سال۔ 2020

	ت	
Satire and Humour	طنز و مزاح	تذوق، چکند
Genre	صنف	تھر
	ج	
Synthesis, Construction	تشکیل	جوڑشت
	چ	
Sketch- Caricature	خاکہ	چہرانک
Review	تبصرہ	چمشانک
Sketch writing	خاکہ نگاری	چہرانک نویسی
Reportage	رپورتاژ	چم دیست
Analysis	تجزیہ	چار و تپاس
	ح	
Imagination	تخیل	حیال و گمان
	د	
Expression	اظہار	درشان
Non-Fiction	غیر افسانوی ادب	در کھی لبزانک
Non-Fiction	غیر افسانوی نثر	در کھی ردانک
Style	اسلوب	در شانداپ
Civilization	تہذیب	دودمان

	بلوچی ۽ درکھسی لبز انک ۽ گالبنڊ	طاهر حڪيم بلوچ ۽ ڊوگه
Observation	مشاهده	مشاهده
	ر	
Light Essay	انشائيہ	ريز مانڪ
Prose	نثر	رد انڪ
Diary	ڏاڙي	رود پتر
Communication	ابلاغ	رسانڪ
Reportage	رپوٽاژ	رپوٽاژ
Interpretation	تجزيه	ريس ۽ پريس
Tradition	روايت	ربيت
	ز	
Biography	سوانح عمري	زند حال، زند نامه
Autobiography	آپ بيتي / خود نوشت	زندگاني نامڪ
	س	
Autobiography	سرگزشت	سرگوست
Travelogue	سفر نامه	سفر نامه
Creation	تخليق	ساچشت
Creative	تخليقي	ساچشتي
Creative non fiction	تخليقي غير افسانوي ادب	ساچشتي درکھسي لبز انڪ

سالین پٹ پوولی تاکنڈ، ہنگین، تاک۔ 21، سال۔ 2020

	ش	
Editorial	اداریہ	شو نکال
Thesis- Desrtation	مقالہ	سہگپ
Pen -Portrait - Sketch	خاکہ	شخصیت نویسی
	ک	
Column writting	کالم نویسی	سُنج نیسی
	گ	
Aforism, Sayings	قول، اقوال زَرین	گوشتن
Abstract	خلاصہ۔ اختصار	گوڈگری
Study	مطالعہ	گہوانی
	ن	
Letter	خط	نمدی
Letter writing	خطوط نویسی	نمدی نویسی
Essay	مضمون	نہشتانک
Sketch, Pen Portrait	خاکہ	ند کشنگیں بُت
	و	
Study	مطالعہ	وانشت
	وت نہشتیں زند حال / وت نہشتی زند کہو	خود نوشت، سوانح عمری، آپ بیتی

Autobiography

بلوچی ء در کتھی لبز انک ء گالبند طہر حکیم بلوچ ء دگہ

چہ اے گالبنداں ابید در کتھی لبز انک ء دگہ ہم بازیں گالبندے ہست کہ گوں ہما تہراں
بندوک انت کہ آہانی بابت ء ماں بلوچی ء انگت ء گیشیں کتہ کاری ء تجربہ کنگ نہ بوتگ کہ چہ ایشی ء سوب ء
ہمے تہرانی گالبند ہم ماں بلوچی ء دیما نیانگ انت۔

ہستیں ء دیما آور تگیں گالبندانی نگدی ء چار ء تپاسی جائزہ یے گرگ ہژدری انت ء ہما گالبند کہ آ
اے وھد ء جوڑ کنگ نہ بوتگ انت دیمتر آہانی لوٹ بیت آنیمگا ہم دگوش گور کنگ بہ بیت ء گالبند جوڑ
کنگ بہ بیت دانکہ چہ ہمے گالبندانی ذریعہ ء ماں بلوچی ء در کتھی لبز انک ء وانشت، زانشت، ازم ء تہران ء
ردوم ء دیروئی دینگ بوت بہ کنت۔

آسر:

در کتھی لبز انک ردانکی لبز انک ء یک مز نیں بہرے کہ ایشی ء تہا بازیں ردانکی تہر ہوار کہ ایشی ء
ھک تہر ء وتی خاصیں گال ء گالبند انت۔

ماں بلوچی ء اے ردانکی تہر یک نوکیں زانشتے ء جہت ء دیما آیان انت ء گوں وت ء نوکیں گال ء
گالبند دیما آرگ ء انت، اگاں ہمے رد ایشی ء گال ء گالبندانی بابت ء زانشتی ء تکلیکی بنیاداں مرت ء مار کنگ بہ
بیت تہ نہ ایو کا اے تک ء گالبند چہ تار پتاری ء ر کنت بلکیں تجکیں ء ماد نیں راہ یے ء پرینگ بوت کن انت ء
بلوچی لبزیات ء لبز گنج ء محبتی بہر بوت کن انت۔

سر شون:

اختر، ڈاکٹر سلیم (1986)، وضع اصطلاحات کے عمومی مسائل (ہوار) اصول تحقیق اور وضع اصطلاحات پر منتخب مقالات (ردء بند) اعجاز راہی، مقتدرہ قومی زبان، اسلام آباد

بلوچ، طاہر حکیم، (2019)، بلوچی ءدر کسہی لبز انک ءربیت ءردوم (ہوار) ازم کولواہ داد، اے آر، (2016)، در کسہی لبز انک، ازم شنکار، کولواہ

دشتی، جان محمد، (2017)، بلوچی لبز بلد، چاپ دومی، بلوچی اکیڈمی، کوسٹہ

دشتیاری، صبا (2002) بے تواری ءدر یا، سید ریفنس کتا بجاہ، کراچی

شاد، شرف، (2017)، لبز انک، در کسہی لبز انک ءشعر، بلوچی اکیڈمی کوسٹہ

صبا، صادق، (2019)، شو نکار تا کبند ازم، در کسہی لبز انک تاک، اوتاک مکران